

Драгољуб Збиљгић,
Нови Сад

За скуп „Савремене информационе технологије
– Интернет и ћирилица, српски језик, писмо
и култура у савременим информационим технологијама“
Бијељина, Свечана сала Библиотеке «Филип Вишњић»
Уторак, 25. новембар 2003.

КРАТАК ДАНАШЊИ ПОГЛЕД НА СРПСКИ ЈЕЗИК И ПИСМО

Мноштво страних речи, изнад онога што је за један језик природно, само је једна од основа по којој је српски језик данас угрожен. Стране речи као непрекидна плина налећу на сваки језик, па и на оне језика којима говоре много већи народи него што је српски. Језици су у данашње време стално у додиру с другим језицима, они се тару једни о друге, примају извесне особине једни од других и утичу једни на друге.

Језици народа који успевају да намећу другима „образце“ рада и живљења имају веће утицаје на друге тзв. мале језике. Енглески језик, захваљујући економској и општој снази данас најпрестижније земље света, највише утиче на језике других мањих народа. И не сматра се превише опасним ако данас примимо многе стране речи као називе за изуме из других богатијих земаља. Питање је само начин посвојења тих речи и да ли се прима и оно што није ни потребно ни корисно. А и то се, несумњиво, дешава. Ма колико је то опасно по биће једнога језика, умерена употреба страних речи данас је неизбежна. Да ли је код нас реч о „умереној употреби страних речи“?

Језик сваког временског одсека увек је слика начина постојања једног друштва, слика његове опште културе, рада, понашања људи и израз степена општег и појединачног културног досега. Само стабилан језик, а стабилан је сваки језик који је ваљано нормиран, који је опремљен потребном литературом и који је осигуран институционалном и свакодневном општом научном и стручном бригом за његову судбину и развој, не би морао превише да се боји страних речи.

За наш језик тешко би се могла везати реч „стабилан“ из доста разлога. Књижевни или, како неки више воле да кажу данас, стандардни српски језик у последњих тридесетак година, а нарочито у последњих десетак година, у приличном је нереду. Није беспрекорно нормиран, доживео је деобу на хрватски, затим на бошњачки (с тежњом да се сведе на босански), с Правописом српског језика (из 1993), који је очигледно прављен тако да се оставе „отворена врата“ за само са српске стране очекивано продужење заједничког српскохрватског, односно хрватскосрпског оквира (а чега, како се чини, више, ипак, неће бити), с незавршеним ни до пола Речником српскохрватског (?) језика, пред нестанком српске десетовековне ћирилице...

То је српски језик данас.

Много је опасније оно друго што карактерише наш језик. Данас у Европи нема језика који је, пре свега у двоизговорности и двоазбучности која се креће ка хрватској латиничкој једноазбучности, али и у многим другим елементима, разједињен и шаролик као што је то случај са српским језиком. Последњи који су се у Европи језички објединили били су Албанци који су то учинили седамдесетих година прошлог века. Срби су у говорној и писаној разједињености остали више од других све до данас. Српском језику у ово време прети ново „расипање“ и кроз издвајање назива „црногорски језик“. Нажалост, према ономе како су се код нас већ догађале обеспамећености разних врста и дубина, готово да човек може бити сигуран у једно: ако међу Црногорцима превлада ћиласовско-бродовско „подигнуће“ засебне црногорске нације, тешко је поверовати да ће се спречити „изњихање“ још једног „језика“ на Балкану.

Најневероватније је од свега то што Срби данас и сами противуствано и незаконито протерују српско десетовековно ћирилично писмо нарочито на подручју друге покрајине (Војводине), из Српске Атине и из других градова, из метрополе српског народа и његовог језика – Београда, али и из многих других места централне Србије. Српску ћирилицу, која је преживела пет векова турског ропства, која је у Српској Војводини претрајавала царевање Марије Терезије и свих других аустријских и мађарских ћесара – Срби данас предају у миру, све чешће прелазећи на хрватску латиницу, мислећи да ће тако брже стићи у Европу и свет. Заборављају да безимен и безвредан не може никуда ићи и никамо стићи.

Стигли смо дотле да нам Хрвати данас могу испоставити захтев за одштету због пиратског коришћења њиховог писма. То они, додуше, вероватно нече учинити јер им је много већи „угођај“ да и после преласка наше границе, уместо на српској ћирилици, могу читати готово све исписно на њиховој латиници, него да добију нешто новца уз повратак гајевике.

Не треба се заваравати па главно и најопасније заборављаати. Од свега што је о српском језику речено, од свега што је као опасност споменуто – најопасније је то што је говорни и писани српски језик с великог дела Србије насилно протеран, што се српска реч не сме чути на целом Косову и Метохији, осим у мањим, жицом ограђеним енклавама, тј. логорима за Србе. То је данас у Европи једино подручје на коме се не сме ни чути ни исписати српска реч на ћирилици.

У осталом делу Србије у уличним исписима, у штампи, на ТВ-екранима већ је толико страних речи и целовитих саопштења на туђем писму да то одаје слику неуредне, несuverене и несређене земље у којој се не зна ни чија је држава у питању, ни који је језик с писмом у службеној употреби. Ми већ стварно личимо на циљану прву „грађанску државу“ на свету, на безимену земљу, на ничију (или „свачију“?) територију. Све то већ је испод сваког доброг укуса и такве слике нема више ни у једној држави на свету. А, уз то, као да ширих отпора томе нема ни из науке ни из струке.

Неки Срби, пре свега они у власти и на почастии, не схватају да више нема српскохрватског језика, да у српском језику не могу остати и хрватска латиница и српска ћирилица, да је хрватску латиницу или гајевницу (како се још зове у стручним списима) саставио Hrvat Људевит Гај, уз касније усвајање од више предлога само једног слова (једнознака **đ** umesto Gaјevog dvoznaka **dj**), да су Хрвати одмах по отцепљењу 1992. године називом „хрватски језик“ укинули термин „српскохрватски језик“ и употребу два писма избрисавши из свог језика српску ћирилицу, да су у одговарајућим међународним установама, под ознаком ИСО/ФДИС 12190, хрватски и српски језик заведени као посебни језици (иако је хрватски језик, по тврдњама најпознатијих лингвиста 19. века, у основи српски језик), да је, истовремено, уз хрватски језик регистровано једно писмо – хрватска латиница и да је уз српски језик регистровано једно писмо – српска ћирилица.

О овоме јавност у Србији или није на одговарајући начин обавештена или Срби, по свом честом обичају, на једно уво чују, на друго пречују. Зато се и догодило да српска власт и многи Срби користе туђе регистровано писмо (међу последњим примерима за то је и пример „Телекома Србија“ који је из рачуна избацио српску ћирилицу, а увео хрватску латиницу), као да и даље постоји српскохрватски језик, као да постоји она брозовска Југославија, као да једино Срби могу у свету да поседују „богатство од двоазбучја“ које само што није потпуно прешло у хрватско латиничко једноазбучје и као да једино они могу да у свом језику трајно пишу на два писма!

Држава Србија данас је једина земља у Европи с толико исписаних страних речи. Ових дана глумац Бранислав – Цига Јеринић то је упоредио с болешћу на овј начин:

„Од најситнијих продавница до највећих компанија, издавачких и филмских кућа – све је на енглеском језику. Ми смо, ваљда, једини у свету који свесно уништавамо своје писмо и језик. То је болест. И кафане већ зову ‚Дејтон‘ и ‚Лас Вегас‘. Народ види да политичари трче за иностранством. Иако мало раде да бисмо тамо и били. Зар нам толико треба времена да ускладимо наше законе са европским“¹

С оволиком количином страних речи са страним писмом, ми смо већ изложени очигледној глотофагији² српског језика и писма. Ако ускоро наш језик и његово ћирилично писмо не буду институционално, стручно и научно, уставно и законски истински заштићени, уз свакодневно подизање свести о значају српског језика и писма за српски народ, велико је питање шта ће од њих остати и за које време.

(25. новембар 2003)

¹ *Вечерње новости*, 17. август 2003, страна 20.

² Видети: Luj-Žan Kalve, *Lingvistika i kolonijalizam*, BIGZ, Beograd 1981.